

DE LAATSTE LEVENSJAREN VAN BEELDHOUWER HENDRIK PULINX, sr. († 1781) EEN AANVULLING EN CORRECTIE

Noël GEIRNAERT

«Hendrik Pulinx stierf in armoede en vergetelheid». Aldus beëindigt P. Lenders zijn mededeling over Pulinx sr., waarin hij, praktisch uitsluitend op basis van twee documenten, ondertekend door Pulinx en gedateerd 1764 en 7 sept. 1773, diens laatste zeventien levensjaren (1764-1781) schetst¹. De andere recente biografen van de vermaarde Brugse beeldhouwer Hendrik Pulinx de Oude (1698-1781) zijn wel wat voorzichtiger wanneer ze de laatste levensjaren van Pulinx sr. beschrijven. L. Devliegheer vermeldt alleen dat Pulinx na 1765 om zo te zeggen volledig uit het openbaar leven verdwijnt². E. Dhanens heeft het over de «droeve oude dag» van Pulinx : «Door zijn zoon als geesteskrank bestempeld en blind zijnde stierf hij, nagenoeg in armoede, op 17 februari 1781». Dhanens schrijft verder ook dat Pulinx meer verdient dan de «vergetelheid die hem werd toebedeeld», maar daarmee doelt de auteur op de stiefmoederlijke behandeling die Pulinx kreeg in de recente algemene overzichten van de kunstgeschiedenis³.

1. P. LENDERS, *De laatste levensjaren van beeldhouwer Hendrik Pulinx*, in : *Hand. Gen. Gesch. «Société d'Emulation» te Brugge*, CXVI, 1979, p. 245-255.

2. L. DEVLIEGHER, art. *Pulinx senior, Hendrik*, in : *Nat. Biografisch Woordenboek*, II, 1966, kol. 712.

3. E. DHANENS, *Hendrik Pulinx (1698-1781)*, in : *Drie Vlaamse Meesters van de XVIIIe eeuw, Catalogus*, Brugge, 1955, p. 74.

Het is duidelijk dat Pulinx sr. een allesbehalve prettig levens-einde heeft gekend. Hij sleet zijn laatste jaren en overleed ook in het Alexianenklooster te Brugge⁴. Zeer waarschijnlijk is hij daar door zijn zoon geplaatst⁵. In dit klooster werden zieken en vooral krankzinnigen «verzorgd». Zeker in 1777 heerste er een onbeschrijfelijke wanorde. De kloosteroverste was er geen enkele avond aanwezig. Samen met enkele andere broeders was hij aan de drank verslaafd. De krankzinnigen werden er slecht behandeld. De broeders waren in verschillende kliekjes verdeeld en lagen met elkaar overhoop. Regelmatig kwam het tot handgemeen tussen de broeders. Kortom, het was er een onhoudbare toestand⁶. We weten niet of de situatie er bij de dood van Pulinx, op 17 februari 1781, verbeterd was, maar het is weinig waarschijnlijk. Ook zijn persoonlijke situatie was weinig rooskleurig. In elk geval blijkt uit de inventaris van zijn nalatenschap dat de man slechts over zeer weinig persoonlijke bezittingen beschikte. Pulinx had bij de Alexianen wel nog enkele meubels, zodat we mogen veronderstellen dat hij er toch een afzonderlijke kamer betrok. Merkwaardig is ook dat hij zijn persoonlijk archief nog steeds bij zich bewaarde⁷.

Pulinx stierf dus op 17 februari 1781 als *commensaal*, d.i. betalende gast, in het klooster der Alexianen te Brugge. Het is duidelijk dat hij toen betere dagen gekend had. Volledig materieel berooid en aan zijn lot overgelaten zal hij echter niet geweest zijn. Dit blijkt ook uit zijn overlijdensakte die, eigenaardig genoeg, tot nu toe door niemand is gebruikt. Daarin noteerde Ludovicus Albert Caytan, pastoor van de derde portie van de Brugse Onze-Lieve-Vrouweparochie, dat Pulinx op 83-jarige

4. M. SELSCHOTTER, *Henri Pulinx, sculpteur brugeois, 1698-1781*, in : *Annales de la Société d'Emulation de Bruges*, LXXIII, 1930, p. 9-10 en 30-31. Selschotter weet blijkbaar niet dat de Alexianen krankzinnigen opnamen. Lenders schijnt niets af te weten van het verblijf van Pulinx bij de Alexianen.

5. SELSCHOTTER, *art. cit.*, p. 29-30 : uitg. van het verzoek van Pulinx jr. «de colloquer son père ... dans tel couvent que le Magistrat trouvera convenir» 1766.

6. Y. VANDEN BERGHE, *Jacobijnen en Traditionalisten, De reacties van de Bruggelingen in de Revolutietijd (1780-1794)*, Brussel, 1972, p. 95-96.

7. Boedelbeschrijving uitg. SELSCHOTTER, *art. cit.*, p. 30-31.

leeftijd overleed op 17 februari 1781, en dat hij twee dagen daarna begraven werd, niet met een gelezen mis, zoals de gewoonte was, maar met een deftige uitvaartdienst. Pulinx werd daarna bijgezet in de familiekerker in de O.-L.-Vrouwekerk. Pastoor Caytan vermeldde verder dat Pulinx een beroemd beeldhouwer (*insignis statuarius*) was, en dat hij de prachtige mausolea van de bisschoppen Van Susteren en De Castillion had vervaardigd. Een dergelijke mededeling tussen de anders zeer lakonieke overlijdensakten is zeer uitzonderlijk⁸.

Ons besluit kan kort zijn : de hiervoor geciteerde conclusie van Lenders' bijdrage moet zeer zeker worden genuanceerd. Pulinx stierf niet «in vergetelheid». De notitie van pastoor Caytan bewijst dat men zich wel degelijk nog steeds bewust was van Pulinx' belang als beeldhouwer. Stierf hij in armoede ? In elk geval was hij materieel niet volledig aan zijn lot overgelaten. Armoede lijkt ons echter niet de juiste omschrijving te zijn voor Pulinx' situatie op het einde van zijn leven. Op het einde van zijn leven was Pulinx sr. een zielige oude man die, van zijn vrijheid beroofd, zijn laatste jaren moest slijten in het sombere Alexianenklooster. Door zijn familie werd hij wellicht materieel in leven gehouden, maar verder was hij in de steek gelaten. Dat hij na zijn dood nog een passende begrafenis kreeg, is wellicht uitsluitend te danken aan het eergevoel van zijn familie. Het lijkt ons weinig waarschijnlijk dat Pulinx daarvoor nog veel steun heeft ondervonden van zijn familie.

8. Zie bijlage.

BIJLAGE : overlijdensakte van Hendrik Pulinx de Oude

Stadsarchief Brugge (voorheen Burgerlijke Stand), *Collectie Doop-, Trouw- en Begraafboeken*, Algemeen overlijdensregister 1781, O.-L.-Vrouweparochie, derde portie, d.d. 17 febr. 1781.

Die decima septima februarii 1781 hora octava matutina obiit et die decima nona officio exequali communi pleno dilato vesperi, in hac ecclesia in sepulchro familiae suae retro sacellum SS. Apostolorum sepultus est D. Henricus PULINX, filius Arnoldi et Annae Wallegem, 1° viduus Isabellae Kemele* et 2° viduus Mariae Joos, baptizatus in hac ecclesia, aetatis octoginta trium annorum. Hic defunctus fuit insignis statuarius, qui, inter alia, bina superba mosolea (sic) illustrissimorum Dominorum Van Susteren et Castillion confecit, quae extant in choro S. Donatiani, ab utroque latere summi altaris.

Ita est quod testor,
(sign.) L.A. Caytan
pastor B.M.V.

* Naam, later (waarschijnlijk 18de eeuw) in potlood bijgeschreven.